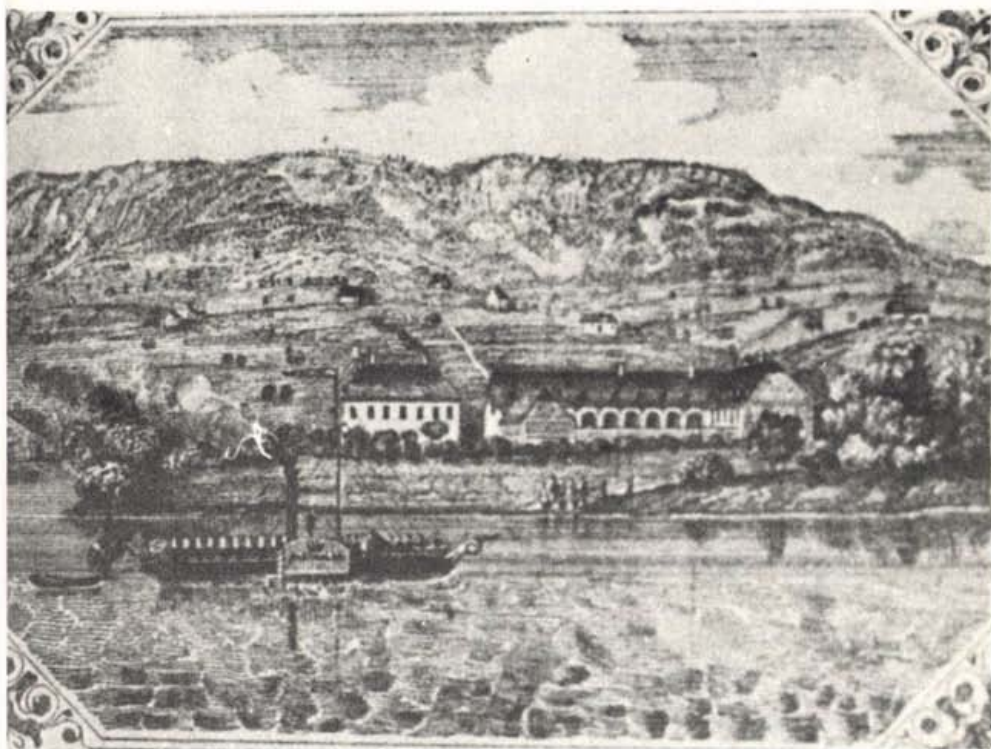

Hajózási ünnepség áldozattal

A Balatonra életet, mozgást hozó első gőzhajó, a költő Kisfaludy Sándorról, a balatonfüredi magyar játékszín létrehozójáról elnevezett volt, és új lendületet adott az addig Kossuth La-jostól Holt-tengernek mondott Balatonnak, s elindította az idegenforgalmat a tó körül. Ért-hető, hogy a költők egymás után jelentették meg verseiket, amelyekben dicsérték a lánglel-kű alkotót, a legnagyobb magyart: Széchenyi Istvánt és az általa megvalósított nemzeti büsz-keséget, a Balaton első gőzhajóját.

Minderről annyit irtak már, hogy e hírek, adatok több kötetre rúgnának. Részletesen is-merjük a hajó létrehozásának minden mozzanatát, a hajótest, a gépek megrendelésének, le-szállításának, összerakásának történetét és azt is, hogyan indult meg első próbaútjára Szé-chenyi születésnapján, 1846. szeptember 21-én, tomboló lelkesedés közepette. Széchenyi ugyan az első próbaútra csak a legszűkebb környezetét, barátait és a hajó építésében részt vett szak-

A Kisfaludy gőzhajó első hiteles ábrázolása 1847-ből

embereket hívta meg, nehogy ha valami baj mutatkozna az elindulásnál, a hajó nem menne úgy, amint tervezték, akkor a részvényesek elkedvetlenedjenek és ne folyjon be a pénz, ami neki mindig a legnagyobb gondot jelentette. A környék népét azonban nem lehetett megakadályozni abban, hogy százan és százan ne tolongjanak a parton, ahol akkor még nem lebegtek a zászlók, még nem díszítették lombfűzerekkel a hajóhidat, mint később az október 18—21. közötti, már népes közönség részvételével végrehajtott első tó körüli hajózáson.

A hajósok — és ezt számtalan történet bizonyítja — babonás emberek, akik egy-egy, általában rossz jelnek tartott esemény bekövetkezésekor el sem indulnak a hajójukkal, amíg csak kedvezőbb jelek nem mutatkoznak. Ilyen volt a hajó első kapitánya, a holland származású Haetjens kapitány, de a többiek is, a gépész, a fűtő, a kormányos, a matrózok, akik a kapitány tört magyarsággal elmondott meséiből értesültek a tengeri hajók rémes történeteiről. Ilyen pl.: hogyha baleset történik a hajó vízre eresztésénél, az végigkíséri a hajót egész életén. Nos, ilyen történt a Kisfaludynál is, csak eddig nem került elő a hajóról szóló újsághírekben, lajstromokban, valahogyan sikerült elfeledtetni szomorú esetét.

Úgy szerezttem róla tudomást, hogy Eöry Miklós csopaki barátom felhívta a figyelmet arra, hogy a paloznaki halotti anyakönyvben — amikor elődeit kutatta — 1846-ból egy érdekes bejegyzésre lett figyelmes. Kimentem Paloznakra és a rk. plébánia halotti anyakönyvében a következő szó szerinti bejegyzést láttam.¹ „1846. szeptember 21-dikén meghalt Varga Éva Tóth János özvegye kath. vallású, 57 éves Füred.” A halál oka: „Balatoni 1-ső gőzös e napon eresztetvén, mozsarak durrogási közt vízre, egy el szakadt mozsár darabja által, mely 135 lépés távolságra agy velejébe hatolt, lett halál áldozatjává.”

Úgy képezem, amikor az özvegyasszony elvágódott, a közelében állók rögtön hívták a megyei fürdőbiztost, aki mindig egy szolgabíró volt, és az — nehogy riadalmat keltsen — azonnal elvitette a holttestet annak házába, ahol felravatalozták. A hajó közben már úszott a vízen, senki sem mert erről jelentést tenni, sőt bizonyos vagyok abban is, megtiltották, hogy erről Széchenyi István és a hajó kapitánya értesüljön. Széchenyit nem azért, mintha babonás lett volna, hanem, hogy el ne kedvetlenítse ez a szomorú esemény a további munkától; a kapitányt pedig, nehogy rossz, baljóslatú jelet lásson a halálesetben. Az újságok nem adtak hírt felőle, feljegyzések nem tartalmazzák az akkori időből, hogy bizony rossz előjel között indult el az első hajó. Szerencse, hogy még véletlenül sem vált be a rossz előjel, és a hajó egészen haláláig, amíg csak darabokra nem vágták, élt és ment, hozzájárulva a balatoni idegenforgalom kifejlesztéséhez.

Tóth János özvegyének sírját hiába kerestem a füredi temetőben, régen eltűnhetett az, mind sok másé, és csak az anyakönyv sorai őrzik a balatoni gőzhajózás első áldozatának emlékét.

Zákonyi Ferenc

¹A haláleset bejegyzése a paloznaki (Veszprém megye) róm. kat. egyházközség anyakönyvei 2. kötetének 366. oldalán olvasható.

Egy Sopron környéki község, Nagylózs

Nagylózs Soprontól délkeletre 22 km-re fekszik az Ikva völgyében, amely kb. Kópházánál kezdődik és Nagylózs felé fokozatosan tágul ki. Neve írásos formában a XIII. században jelent meg először, bár már a XI. században is lakhattak itt a honfoglalók leszármazottai. Erre utal Tomek Odön is a Történelmi helyek és épületek című munkájában. Úgy véli, hogy a temetőben levő Szent István-kápolna — a nagylózsiak így hívják — alapjait Szent László király uralkodása (1077—1095) idején rakták le. Feld István művészettörténész, aki a kápolna feltárását és rekonstrukcióját vezette, így ír: „A templom korát közelebről nem tudjuk meghatározni. A vidék településtörténete még nem tisztázott eléggé, így csak annyi bizonyos, hogy a templom 1083., azaz István király szentté avatása után keletkezett, mivel az ő tiszteletére emelték.” A kápolna felmenő falai teljes egészében kis, szabálytalan kőlapokból, ún. halszállkakötéses technikával készültek, s a szakemberek ismeretei szerint hazánkban az egyetlen román kori templom, amelyet teljes egészében ilyen falazással építettek. „Maga a templom forma — folytatja